

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Інститут мистецтв

Кафедра хореографії

Наталія Захарчук

СЛОВНИК ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Навчально-методичний посібник

Луцьк - 2013

УДК 792. 8(038)

ББК 85. 32я 21

З-38

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 19 червня)*

Рецензенти:

Кіндер К.Р. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
хореографії Східноєвропейського національного університету імені Лесі
Українки.

Захарчук Н.В.

Словник хореографічних термінів [Текст] : навч.-метод. посіб. / Наталія
Володимирівна Захарчук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», – 27 с.

У виданні подано тлумачення основних понять і термінів класичного танцю відповідно до курсу “Методика вивчення класичного танцю”. Матеріали словника підібрано згідно з робочою навчальною програмою зазначеної навчальної дисципліни.

Для студентів спеціальності хореографія інститутів мистецтв, коледжів, училищ.

УДК 792. 8(038)

ББК 85. 32я 21

© Захарчук Н. В., 2013

ВСТУП

Словник хореографічних термінів розроблений для студентів спеціальності “Хореографія” згідно програми дисципліни “Методика вивчення класичного танцю”, підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”.

“Методика вивчення класичного танцю” є однією з головних дисциплін у процесі підготовки хореографів, а школа класичного танцю – фундаментом для успішного вивчення народно-сценічної, бальної та сучасної хореографії.

Актуальність роботи над понятійним апаратом класичного танцю зумовлюється тим, що успішність професійної майстерності визначається такими інтелектуальними засобами, які використовують хореографи-педагоги, балетмейстери, танцівники у практичній та науково-творчій діяльності. Серед них провідне місце посідає система хореографічних термінів і понять у межах навчального предмета.

Здобуття майбутніми фахівцями навичок активної роботи із системою основних понять і термінів класичного танцю є принципово важливою тому, що велике значення має не лише обсяг знань, а й їх систематизованість, точність, мобільність. Терміни класичного танцю – це засоби мислення кожного танцівника, хореографа-педагога, балетмейстера, вони необхідні майбутньому фахівцю для вироблення професійної позиції, а також концепції своєї діяльності.

Побудова словника хореографічних термінів з предмета “Методика вивчення класичного танцю” у вигляді хрестоматії спрямована на те, щоб навчити студентів самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, працювати з навчальною літературою, порівнювати погляди різних авторів.

Пропонований у словнику матеріал поділено на два розділи: перший – основні поняття та визначення класичного танцю упорядковано за абеткою української мови, другий – терміни класичного танцю французькою мовою.

Згідно з традицією, яка формувалася протягом XVIII–XIX століть, у класичному танці прийнято використовувати французьку термінологію.

Термін (від лат. *terminus* – межа, рубіж) – слово чи словосполучення, яке є назвою деяких понять у галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Терміни слугують спеціальними обмежувальними позначками, характерними для конкретної галузі предметів, явищ, їх властивостей та зв'язків між ними. Більшість термінів класичного танцю означають конкретну дію на час виконання рухів (відвести, зігнути, відкрити, закрити, ковзнути тощо), деякі вказують на характер виконання рухів (*batement fondu* – м'який, танучий, плавний рух), інші – на танець, завдяки якому вони виникли (*bourrée* – танець XVIII ст.). Існують такі терміни, в назву яких закладено візуальний образ: *pas de ciseaux* – ножиці, *pas de chat* – стрибок кішки.

В усіх спеціалізованих навчальних закладах класичний танець є однією з основних дисциплін. У професійних чи аматорських танцювальних колективах робота розпочинається саме з класичного тренажу, тому найперше, що кожен студент-хореограф має знати, це – основні поняття та терміни класичного танцю.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

Балерина (італ. *ballerina*, від лат. *ballo* – танцюю) – танцівниця балетної трупи. Термін, уживаний в II пол. XIX ст., так називали італійських віртуозних танцівниць-гастролерок. У Росії це звання присуджували провідним танцюристкам імператорської балетної трупи, після чого їм підвищували посадовий оклад та надавали привілеї – виконання провідних ролей. Балерин, які виконували головні ролі у балетних виставах, називали прима-балеринами (італ. *prima* – перша). З XX ст. термін застосовується до всіх артисток класичного балету.

Балет (франц. *ballet*, від італ. *balletto*, від лат. *ballo* – танцюю) – вид музично-театрального мистецтва, зміст якого виражено хореографічними образами. Балет – це видовищний синтетичний, просторово-часовий вид художньої творчості, складниками якого є: драматургія, музика, хореографія та образотворче мистецтво. Всі його частини поєднані між собою не механічно, а підпорядковані хореографії, яка є центром синтезу. Балет – вища форма хореографії, оскільки танцювальне мистецтво в ньому піднімається до рівня музично-сценічної вистави.

Балетмейстер (нім. *Ballettmeister* – майстер балету) – автор, режисер-постановник балетів, концертних номерів, а також танцювальних сцен в опері, опереті, драматичних виставах, мюзиклах тощо. Зазвичай, балетмейстер повинен мати досвід танцівника-виконавця. Завданням балетмейстера є створення хореографічної постановки, тому його називають ще й хореографом. Існує також професія балетмейстер-репетитор, завданням якого є розучування і репетиція з танцівниками хореографії, яку створив балетмейстер-постановник.

Варіація (франц. *variation*, від лат. *variation* – зміна) – короткий танець для одного чи кількох виконавців. Варіації поділяються на жіночі та чоловічі, партерні та стрибкові. Перші побудовані на дрібних технічно складних рухах, другі – на великих стрибках.

Виворітність ніг – здатність розвертати верхню частину ніг у тазостегнових суглобах так, щоб коліна, гомілки і стопи вільно розкривалися назовні (франц. *en dehors*). Виворітність залежить від вільної рухливості у тазостегновому суглобі, еластичності м'язів стегна і зв'язок тазостегнового суглоба. Активна виворітність перевіряється у положенні обличчям до станка, під час виконання глибокого присідання за першою позицією ніг. Пасивна виворітність – це здатність досягнути ідеального розвертання у тазостегнових суглобах під впливом зовнішніх сил, тобто за допомогою педагога, який перевіряє і виявляє ступінь запасу виворітності для можливого її розвитку у процесі навчання. Виворітність – це одна з головних і необхідних умов класичного танцю.

Витривалість – здатність тривалий час витримувати оптимальні навантаження під час виконання танцю і запобігати втомі. Будь-які рухи у класичному танці виконуються за допомогою сили у м'язах, а головне – силове навантаження лягає на м'язи ніг. Під час занять силове навантаження має розподілятися так, щоб в об'ємі м'язи розвивалися, не збільшуючи форми ніг відповідно до верхньої частини тіла. У класичному танці м'язи всієї статури мають бути максимально сильними з мінімальним об'ємом.

Гнучкість – властивість рухового апарату, яка визначає амплітуду рухів танцівника. Гнучкість – це не тільки перегин корпусу назад, вперед чи убік, вона визначається ступенем рухливості у суглобах, яка залежить від природних даних людини, які розвиваються, удосконалюються та закріплюються на основі технічних і пластичних норм класичного танцю. Проте надмірна гнучкість заважає чіткій фіксації рухів у танці. Термін “гнучкість” у хореографії означає не лише фізичну, а й музично-пластичну властивість танцюриста.

Градуси – термін, який у класичному танці умовно означає кут, утворений піднятою у будь-якому напрямку ногою, щодо вертикальної осі тіла. Найпоширеніші положення – нога відведена до рівня стегна й утворює прямий кут або піднята на 90° ; не менш поширений кут – 45° ; у деяких рухах

– 22,5°, 25°, 30°. Термін запозичений з “Азбуки рухів тіла людини” В. І. Степанова, введений у теорію і практику класичного танцю А. Я. Вагановою.

Класичний танець – канонізована система виразових засобів хореографічного мистецтва, яка ґрунтується на принципах поетично-узагальненого трактування сценічного образу, розкриття емоцій, думок і почуттів засобами пластики.

Корпус – середня частина тулуба, за винятком рук, ніг, голови та шиї.

Лінії – правильні та плавні окреслення, яких набуває тіло танцівника під час руху. В екзерсисі, як правило, потрібно тримати чіткі лінії в плечах, стегнах та стопах.

Легкість, м'якість та еластичність – вміння приховувати від інших труднощі і витрати сил та енергії під час виконання танцю. Легкість у виконанні будь-чого в танцівника з'являється тоді, коли він є достатньо гнучким, володіє відмінною стійкістю, точністю і бездоганною музикальністю. М'якість – це ланка ланцюга, яка пов'язує та збагачує пластику танцю. М'якість під час виконання рухів аж ніяк не означає розслабленість у танці. У свою чергу, еластичність рухів – це, водночас, м'якість, точність і пружність виконання.

Музикальність для танцівника – вміння чути музику, перейматися її змістом, любити, відчувати та захоплюватися нею. Музикальність – це поєднання трьох взаємопов'язаних складників: здатності правильно узгоджувати рухи з музичним ритмом; вміння сприймати тему-мелодію, художньо втілюючи її в танець; уміння вслухатися в інтонації музичної теми, втілюючи її звучання в пластику танцю.

Опорною ногою є та нога, на яку переміщена вся вага тіла танцівника.

Півпальці – положення однієї або двох ступней на підлозі, при якому п'ятки підняті й вага тіла переміщається на передню частину ступні. Розрізняють низькі, середні і високі півпальці.

Підйом – зовнішньо виражене поздовжнє зведення стопи і можливість добре витягнути стопу разом із пальцями. Щоб перевірити підйом, педагог

намагається сам вивести стопу в одну лінію разом з гомілкою і визначає ступінь рухливості пальців стопи і гомілковостопного суглоба.

Поза в класичному танці – визначене положення корпусу, ніг, рук і голови. Основні пози: *croisée*, *efface*, *écartée* і чотири *arabesques*. Пози розподіляються на малі, середні та великі, залежно від того, нога знаходиться на підлозі чи у повітрі, а також – *arrondie* та *allongé*. Можливі варіанти поз, які утворюються внаслідок напівзгинання ноги позаду чи попереду – *attitude*.

Позиції в класичному танці – основні положення ніг і рук, які обумовлюють єдине для всіх танцівників правильне виконання кожного *pas*, сприяють гармонійному розміщенню статури у просторі, визначають грацію та виразові якості танцю. Систематизовано позиції в танцювальній практиці наприкінці XVII ст. У класичному танці існує п'ять виворітних позицій ніг, підготовче положення та три позиції рук. Закономірна послідовність вивчення позицій ніг – I, II, III, V; IV позиція вивчається наприкінці. Закономірна послідовність вивчення позицій рук – підготовче положення, I, III, II позиції.

Працююча нога – та нога, яка виконує рух.

Реверанс (франц. *révérence*, від лат. *reverential* – ушанування, повага) – у жінок – уклін із присіданням (переходом з однієї ноги на другу з *demi-plié* в IV позицію), в чоловіків – простий уклін. Елемент придворного етикету і дворянського побуту в європейських країнах XVI–XIX ст., реверанс був важливим складником усіх танців XVI–XVIII ст. Реверансом, як правило, розпочинається і закінчується заняття з класичного танцю, він виконується наприкінці виступу на сцені.

Станок – дерев'яний поручень, розташований уздовж стін танцювального класу, біля якого виконується перша частина екзерсису, котрий допомагає танцівникам виробляти та зберігати рівновагу.

Стрибок – спроможність вистрибнути якомога вище та приземлитися якомога м'якше, що характеризує еластичність м'язів гомілки і сухожиль

п'яток. Висота стрибка залежить від рухливості суглобів нижніх кінцівок (тазостегнового, колінного, гомілковостопного і суглобів стопи), а також від особливості функціонування м'язів. Перевіряти потрібно трамплінний стрибок, коли в основному працюють суглоби стопи і пальців, потім – стрибок із напівприсідання, коли потрібно виконати гранично низьке напівприсідання, не відриваючи п'ятки від підлоги.

Танець на пуантах – танець на кінчиках пальців, при витягнутому підйомі ніг, головний виразовий засіб жіночого класичного танцю.

Танцювальний крок – здатність піднімати ногу у будь-якому напрямку під кутом 90° і вище. Перевірка кроку дає можливість виявити ступінь рухливості в обох тазостегнових суглобах. Величина кроку залежить від рухливості у хребті, еластичності задньої групи м'язів стегна (крок вперед), еластичності підвдихового стегнового м'яза (крок назад), величини виворітності стегон у суглобах та скорочення м'язів (крок убік).

Техніка танцю – точність виконання будь-яких рухів, яка визначається зрілістю і досконалістю майстерності. Поняття “майже”, “наближено”, “приблизно” – не сумісні з професійною технікою класичного танцю. Техніка танцю – це ритмічно-пластична точність рухів і жестів. Вироблення точної техніки танцю будується на засадах принципу – від простого до складного, тому починати вивчати складні рухи потрібно лише тоді, коли достатньо засвоєно і відпрацьовано прості.

Точка, або “тримати точку” – напрям погляду в одну точку під час будь-яких обертальних рухів, аби запобігти запаморочення голови.

Хореографія (від грец. *choréia* – танець і *grapcho* – пишу) – первинне значення – запис танцю, створення танцю чи танцювальне мистецтво загалом у всіх його різновидах, засноване на засадах музично-організованих, умовних, образно-виразових рухах тіла людини.

Школа (класичного) танцю – термін, який використовують для визначення академічного стилю класичного танцю.

ТЕРМІНИ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

А

Adagio (адажіо, італ. – повільно, спокійно) – 1. Танцювальна композиція, як правило, ліричного характеру. Виконується в балетних виставах і хореографічних мініатюрах як дует з використанням підтримок; 2. Основна частина складних класичних танцювальних форм (*pas de deux, grand pas* та ін.), яка виконується в повільному темпі; 3. Комплекс вправ в *exercice*, побудованих на різноманітних формах *relevés* та *développés*, за допомогою яких виробляється стійкість та вміння гармонійного поєднання рухів ніг, рук і корпусу. Виконується біля станка і посеред залу. Композиція *adagio* може бути як простою, так і складною. В розгорнутому *adagio* посеред залу дозволено використання всіх рухів класичного танцю – від *port de bras* до стрибків і обертів.

Allegro (алегро, італ. – веселий, радісний) – 1. Швидкий, жвавий музичний темп; 2. Частина заняття класичного танцю, у якому засвоюються різноманітні стрибки, а пози і рухи, відпрацьовані в *adagio*, виконуються у повітрі. Стрибки та комбінаційні стрибкові завдання можуть вивчатися і виконуватися, наприклад, у такій послідовності: *temps levé sauté, changement de piéd, pas échappé, pas assemblé, sissonne simplé, pas glissade, pas jeté, sissonne ouverte, sissonne fermee*. Насамперед вивчаються малі та середні стрибки, а у подальшому – великі стрибки та комбінації. Значення стрибкової частини заняття особливе, оскільки класичний танець побудований на *allegro*.

Allongé (а лян же, франц. – пом'якшений, подовжений, витягнутий) – 1. Пом'якшене положення рук; 2. Поза класичного танцю: піднята назад нога випрямлена в коліні (*arabesque*), відповідна рука піднята вперед, друга відведена убік, лікті рук витягнуті і пом'якшені, кисті рук розвернуті долонями донизу, що додає позі легкого, “летючого” характеру. 3. Одна із назв *arabesque*.

A la seconde (а ля згонд, франц. – в другу позицію), поза класичного танцю: нога через другу позицію піднята убік на 90° чи вище.

Aplomb (апломб, франц. – рівновага, самовпевненість) – 1. Впевнена, вільна манера виконання; 2. Вертикаль, здатність зберігати рівновагу і стійкість під час виконання будь-яких рухів. Термін має витоки з прийомів віртуозної техніки XVIII ст. Виконувати “апломби” означало зупинятися, дотримуючись рівноваги на півпальцях упродовж кількох тактів музичного супроводу, а в XX ст. – на пальцях.

Arabesque (арабеск, франц. – арабський) – одна з основних поз класичного танцю, яка вирізняється з-поміж інших тим, що нога піднята назад, напружена в коліні, руки у положенні *allongé*. Є чотири види *arabesque*. 1-й та 2-й – з вихідного положення *epaulement efface*. В першому – рука, відповідна опорній нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука, відведена вбік. У другому – вперед направлена рука, відповідним чином до піднятої ноги, інша ж відведена убік, голова повернута на глядача. 3-й та 4-й – з вихідного положення *epaulement croisé*. В третьому – рука, відповідна піднятій нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука, відведена вбік. У четвертому – попереду рука, протилежна піднятій нозі, корпус розвернутий спиною на глядача (це вирізняє його з трьох попередніх *arabesque*, де корпус підтягнутий і прямий).

Assemblé (асамбле, франц. – зібрати, поєднати) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого витягнуті ноги збираються у повітрі, виконується убік, вперед і назад з відведенням ноги під кутом 45° (*petit assemblé*) і 90° (*grand assemblé*). Також цей стрибок належить до групи стрибків з однієї ноги на дві [15, 235], виконується на місці і з пересуванням за відведеною ногою. Інші форми *assemblé*: *double*, *battu*, *en tournant*.

Attitude (атітюд, франц. – поза, положення) – одна з основних поз класичного танцю, головною особливістю якої є зігнуте коліно піднятої ноги назад. Види: *attitude effacée*, *attitude croisée*.

Arrondie (аронді, франц. – закруглити) – заокруглене положення рук.

В

Ballon (балон, франц. – повітряна куля, м'яч) – здатність під час виконання стрибка затримуватися у повітрі, зберігаючи певну позу. Крім того, еластично, наче м'яч, відштовхуватися від підлоги. *Ballon* – складова частина елевації.

Ballonné (балоне, франц. – роздувати) – стрибок на одній нозі, з пересуванням за працюючою ногою, яка під час виконання стрибка у повітрі випрямляється, а під час приземлення приводиться в положення *sur le cou-de-pied*.

Ballotté (балоте, франц. – розкачувати) – стрибок з однієї ноги на другу, з пересуванням вперед чи назад, під час виконання якого витягнуті ноги на мить затримуються у повітрі в п'ятій позиції, а далі одна нога піднімається через *sur le cou-de-pied* і випрямляється відповідно до пересування (вперед чи назад), друга нога приземляється на підлогу в *demi-plié*. Корпус відхиляється від піднятої ноги. Потім стрибок виконується у зворотному напрямку.

Battement (батман, франц. – бити, розмахувати) – група рухів працюючої ноги, маховий рух. У кожному *pas* класичного танцю неодмінно є елемент *battement*, тому в екзерсисі ці рухи мають велике значення.

Battement tendu (тандю, франц. – витягнутий, натягнутий) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом по підлозі. Цей рух є первинним елементом, за допомогою якого можна досягнути правильної витягнутості всієї ноги від коліна до кінчиків пальців, це важливий момент, оскільки він зустрічається майже в усіх рухах класичного танцю [15, 112].

Battement tendu jeté (жете, франц. – кидати) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом з кидком.

Batement fondu (фондю, франц. – танути) – м'який, плавний рух.

Battement frappé (фарапе, франц. – вдарити) – рух з ударом працюючої ноги по гоміліці опорної.

Battement developpé (девльопе, франц. – розкривати, виймати) – розкривання, виймання ноги на 90° і вище.

Batement soutenu (сутеню, франц. – стягувати, витримувати, підтримувати) – безперервний рух. Рух з підтягуванням ноги у V позицію.

Batement relevé lent – повільне піднімання ноги.

Brisé (брізе, франц. – ламаний, розбитий) – стрибок, під час виконання якого вистрибування на опорній нозі переривається ударом працюючої.

Bourrée, pas de bourrée (буре, па де буре, франц. – набивати, виконувати поштовхи, карбований крок, крок танцю XVIII ст. *bourrée*) – дрібні танцювальні кроки, чіткі або плавно пов'язані між собою, які виконуються зі зміною і без зміни ніг, в усіх напрямках, а також у повороті. Основна навчальна форма – *simple (en dehor та en dedan)* – являє собою перехрещені переступання з однієї ноги на іншу, з пересуванням убік. Переступання відбувається на високих півпальцях (пальцях) зі зміною ніг, працююча нога чітко піднімається у положення *sur le cou-de-pied*, закінчення руху у *demi-plié* на опорній нозі. Інші види *pas de bourrée* це – *dessus-dessous* (над – під); *suivi* (безперервний, пов'язаний).

С

Cabriole (кабріоль, франц. – стрибок) – стрибок з підбиванням однієї ноги другою або з ударом спіднизу. Виконується в позах на висоту 45° і 90°. Як правило, підготовкою до виконання *cabriole* слугують такі рухи, як: *pas glissade, sissonne tombée, sissonne ouverte, coupé*.

Chassé (шасе, франц. – від *chasser* – полювати, гнати, підганяти) – стрибок з однієї ноги на другу, виконується з V позиції із подальшим ковзанням ніг у II чи в IV позицію. Під час виконання *pas chassé* одна нога ніби наздоганяє другу, з'єднуючись в V позиції у найвищій точці стрибка. Цей стрибок може бути самостійним рухом, а також слугувати підготовчим чи поєднувальним *pas* для виконання великих стрибків.

Changement de pied (шанжман де п'є, франц. – від *changement* – зміна) – стрибок з V позиції в V позицію, під час виконання якого ноги міняються у повітрі місцями. Якщо не брати до уваги зміну ніг, цей стрибок, як і *temps*

levé souté, належить до групи найпростіших стрибків із двох ніг на дві, виконується у вигляді малого, середнього чи великого стрибка.

Coupe (купе, франц. – від *coup* – поштовх, удар) – допоміжний рух, який може виконуватися перед стрибком чи іншими рухами. *Pas coupe* – це швидка зміна однієї ноги другою, яка дає поштовх для виконання наступного руху.

Couru (курю, франц. – від *courir* – бігти) – допоміжний рух у вигляді танцювального бігу. *Pas couru* використовується для комбінування окремих частин у танці, а також щоб розігнатися перед виконанням стрибка. На пальцях цей рух виконується в невиворітному положенні, в VI позиції ніг.

Croisée (круазе, франц. – схрещування) – одне із основних положень класичного танцю, в якому одна нога закриває другу, і їх лінії ніби перехрещуються. Наприклад: вихідне положення *épaulement croisée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у восьму точку танцювального залу, а праве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку другої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement croisée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку восьмої точки танцювального залу; права рука в другій позиції, ліва – в третій; голова повернута в напрямку другої точки залу; 2) *épaulement croisée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку четвертої точки танцювального залу; права рука в другій позиції, ліва – в третій; голова повернута в напрямку другої точки залу. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

D

Dégagé (дегаже, франц. – звільнити, відвести) – перехід з однієї ноги на другу. Виконується *pas de dégagé* на відведену ногу в II чи в IV позиції у будь-якому напрямку. Елемент *dégagé* присутній в усіх рухах, які пов'язані з перенесенням центру ваги тіла на відведену ногу чи з двох ніг на одну.

Développé (деvelope, франц. – розвернутий) – різновид *battements*, який можна розкласти на чотири складники: згинання ноги з вихідної V позиції через *sur le cou-de-pied*, піднімання її в положення під коліно, розкривання ноги на 90°, або максимальної висоти, у будь-якому напрямку, фіксування та опускання її. Складні форми *développé*: *battement développé passé* (з переведенням), *ballotté* (з розкачуванням), *tombé* (падаючий).

Demi (демі, франц. – половина) – термін, який вказує на виконання половини руху. Наприклад: *demi-plié* – напівприсідання, *demi-rond* – півколо, *demi-pointe* – півпальці.

Double (дубль, франц. – подвійний) – термін, що вказує на подвійне виконання руху. Наприклад: *double battement tendu* – коли між відведенням і приведенням ноги в позицію є рух з опусканням п'ятки на підлогу; *double frappé* – подвійний удар працюючою ногою по гомілці опорної; *double fondu* – коли між приведенням і відведенням працюючої ноги на гомілку опорної є подвійне *demi-plié*; *double assemblé* виконується двічі однією ногою.

Е

Écartée (екарте, франц. – від *écarter* – розсовувати, відхиляти) – поза класичного танцю, в якій вся постать танцівника розвернута по діагоналі. Вирізняють пози: 1) *épaulement écartée* вперед, яку можна виконати з вихідного положення *épaulement croisée*: п'ята позиція ніг, права попереду, корпус направлений у восьму точку танцювального залу, а праве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку другої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Праву ногу відвести убік в напрямку другої точки танцювального залу, корпус злегка відхилити вліво. Праву руку підняти в третю позицію, ліву – в другу позицію; голову повернути в напрямку ноги, відведеної убік; 2) *épaulement écartée* назад можна виконати з того ж вихідного положення. Ліву ногу відвести убік в напрямку шостої точки танцювального залу, корпус злегка нахилений до опорної ноги. Ліву руку підняти в третю позицію, праву – в другу позицію; голова повернута в

напрямку опорної ноги. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

Élévation (елевація, франц. – від *elevation* – піднімання, підвищування) – здатність танцівника виконувати високі стрибки із переміщенням (перелітанням) та водночас, фіксуванням пози в повітрі.

Emboité (амбуате, франц. – від *emboiter le pas* – іти слідом) – послідовні переступання з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях та пальцях. *Emboité* стрибок виконується з послідовними кидками зігнутих у колінах ніг вперед чи назад, на висоту 45° (*petit emboité*) і 90° (*grand emboité*) та просуванням за носком піднятої ноги. *Pas emboité* також виконується в повороті.

Épaulement (епольман, франц. – від *épaule* – плече) – вихідне положення танцівника, в якому постать розвернута по діагоналі до глядача, або плечем у напрямку другої чи восьмої точок танцюального залу, голова повернута за плечем. *Épaulement croisé* і *épaulement effacée* є вихідним положенням для виконання основних поз класичного танцю, а також великих танцювальних *pas*, утворюється за допомогою розвороту постаті виконавця на 1/8 кола від першої точки танцюального залу.

Échappé (ешапе, франц. – від *échappér* – вислизати, виривати) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого ноги розкриваються у II позицію та збираються з II в V позицію. *Pas échappé* складається з двох стрибків: з V позиції ноги розкриваються у II або IV позицію; з II або IV позиції – назад збираються у V позицію.

En dehors (ан деор, франц. – назовні) – напрямок назовні або з кола: 1) основне положення ніг, прийняте в класичному танці, коли стопи, гомілки і коліна вільно розкриті назовні; 2) напрямок руху працюючою ногою від опорної або назовні; 3) оберт чи поворот, направлений від опорної ноги або назовні.

En dedans (ан дедан, франц. – усередину) – напрямок до середини або в коло: 1) закриті положення ніг носками до середини (в класичному танці

використовується, як правило, щоб відтворити певний образ); 2) напрямок руху працюючою ногою до опорної або усередину; 3) оберт чи поворот направлений до опорної ноги або усередину.

Effacée (ефасе, франц., – від *effacer* – згладжувати), розгорнуте положення корпусу та ніг, яке визначається відкритим, розвернутим характером пози чи напрямку рухів. Наприклад: вихідне положення *épaulement effacée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у другу точку танцювального залу, а ліве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку восьмої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement effacée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку другої точки танцювального залу; праву руку в другу позицію, ліву – в третю; голову повернути в напрямку восьмої точки залу; 2) *épaulement effacée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку шостої точки танцювального залу; праву руку в другу позицію, ліву – в третю; голову повернути в напрямку восьмої точки залу. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

En l'air (ан лєр, франц. – в повітрі) – термін, що означає будь-які *pas*, які виконуються у повітрі.

Entrechat (антраша, франц. – від італ. *intrecciato* – переплетений схрещений) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого ноги, роз'єднуючись декілька разів, швидко схрещуються.

En tournant (ан турнан, франц. – в повороті) – термін, що означає поворот під час виконання будь-яких *pas* на чверть, половину чи ціле коло. Наприклад: *battement tendu en tournant*, *pas de bourrée en tournant*, *assemblé en tournant*.

En face (ан фас, франц. – напроти, в лице) – фронтальне положення постаті виконавця, направлене прямо вперед у першу точку танцювального залу чи на глядача.

Exercice (екзерсис, франц. – вправа) – перша частина заняття з класичного танцю – вправи біля станка і посеред залу, за допомогою яких виробляють професійні якості: виворітність і сила м'язів ніг, правильна постава, позиції ніг та рук, постановка та повороти голови, стійкість, координація рухів, необхідні для виконання танцювальної техніки. З найпростіших рухів, складників екзерсису, створюються різноманітні форми класичного танцю.

F

Flic-flac (флік-фляк, франц. – хлоп-хлоп) – рух, який розвиває спритність. Перед виконанням руху працюючу ногу потрібно відвести убік, вперед чи назад. Згинаючи ногу в коліні, легким і чітким рухом подушку стопи підвести позаду опорної ноги, далі, злегка відкриваючи її у напрямку другої позиції, так само підвести її попереду опорної ноги і відвести убік (назад чи вперед).

Frappé (фрапе, франц. – вдаряти) – рух, що входить до групи *battements* зі згинанням ноги в коліні, з чітким, карбованим ударом.

Fouetté (фуєте, франц. – від *fouetter* – шмагати) – термін, що означає кілька різновидів танцювальних *pas*, які нагадують лязгання прута, який крутиться, різко випрямляючись у повітрі. Динамічні оберти *fouetté* є кульмінацією складних класичних танцювальних форм у балетах.

G

Glissade – pas glissade (глісад, франц. – ковзання) – маленький стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції, як самостійний рух, а також як стрибок, який пов'язує між собою різноманітні *pas* і слугує штовханням для інших стрибків.

Glissé – pas glissé (глісе, франц. – ковзати) – ковзний крок, який виконується з V позиції в IV позицію, переходить у *tombé* на одну ногу в *demi-plié*.

Grand (гран, франц. – великий) – максимально виражена сутність руху. Наприклад: *grand plié* – глибоке присідання, *grand battement jeté* – щонайбільший кидок ногою, *grand changement* – великий стрибок, *grand pas* – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин.

J

Jeté (жете, франц. – кидати) – термін, який вказує на те, що рух виконується з кидком ноги. Наприклад: *battement tendu jeté* – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом з кидком на 45° – 22,5° [13, 34], *grand battement jeté* – великий кидок ногою, *jeté* – стрибок з однієї ноги на другу. Група стрибків *jeté* різноманітна, особливо виразовими є: *grand jeté*, *jeté entrelacé* (антрелясе, франц. – переплетений стрибок, перекидати).

P

Pas (па, франц. – крок) – окремий рух чи комбінація рухів, які виконуються згідно з правилами класичного танцю, а також багаточастинна форма класичного балету, така як: *pas de deux* (па де де) – танець двох виконавців, класичний дует, як правило, його виконують танцівник і танцівниця; *pas de trios* (па де труа) – танець трьох виконавців, класичне тріо; *pas de quatre* (па де катр) – танець чотирьох виконавців, класичний квартет; *pas d'action* (па даксіон) – дійовий танець, *grand pas* (гран па) – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин.

Pas de bourrée (див. *Bourrée*).

Pas d'ensemble (па ансамбль, франц. – разом) – танець, який виконується великою групою танцюристів. У ньому можлива також участь солістів.

Pas de basque (па де баск, франц., буквально – крок баска) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу. *Petit pas de basque* виконується з *demi-rond*, ковзним рухом носком по підлозі та невисоким стрибком; *grand pas de basque* – з великими кидками ніг. Стрибки виконуються вперед і назад.

Pas de poisson (па де пуасон, франц. – від *poisson* – риба) – стрибок з однієї ноги на другу з почерговими кидками ніг назад. Під час виконання великого стрибка виконується перегин корпусу назад. Поза танцюриста у повітрі з вигнутим назад тілом і відведеними назад ногами нагадує рибу, яка вистрибує з води.

Pas de ciseaux (па де сізо, франц. – від *ciseaux* – ножиці) – стрибок з однієї ноги на другу, під час виконання якого обидві ноги, випрямлені в колінах, підкидаються почергово високо вперед, на мить поєднуючись у повітрі, а потім одна з ніг через першу позицію різко переводиться в *arabesque*.

Pas de chat (па де ша, франц. – буквально – крок кішки) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції ніг у V позицію, а також може виконуватися через IV позицію і з IV в IV позицію ніг; з рухами ніг вперед, відкиданнями ніг назад; з однією напівзігнутою ногою з просуванням вперед; з однією напівзігнутою ногою, яка під час стрибка розкривається вперед. Ці стрибки бувають малими і великими.

Pas marché (па марше, франц. – від *marché* – ходити) – танцювальний крок, під час виконання якого, на відміну від звичайного побутового кроку, хода відбувається з витягнутого носка, а не з п'ятки.

Passé (пасе, франц. – від *passér* – проходити) – також переводити, пересікати. Сполучний рух з переведенням ноги на рівні *sur le cou-de-pied* і біля коліна.

Passé par terre (пар тер, франц. – від *terre* – земля, підлога) – переведення ноги по підлозі через I позицію.

Pas soubresaut (па субресо, франц. – від *soubresaut* – різкий стрибок) – належить до групи стрибків з двох ніг на дві, з V позиції. Виконується з великим переміщенням вперед, під час стрибка ноги зберігають V позицію, корпус сильно перегинається назад.

Plié (пліє, франц. – від *plier* – згинати) – присідання на двох чи одній нозі: *demi-plié* – напівприсідання без відокремлення п'яток від підлоги, *grand plié* – глибоке або гранично найнижче присідання з відокремленням п'яток від підлоги (за винятком *grand plié* в II позиції).

Préparation (препарасьйон, франц. – підготовка) – підготовчий рух перед виконанням будь-яких рухів, комбінацій, стрибків тощо.

Petit (пті, франц. – маленький) – термін, який застосовується для позначення малих рухів. Наприклад: *petit battement* – маленький рух ногою, *petit changement de pied* – маленький стрибок.

Pointé (пуанте, франц. – вістря, носок, пальці) – пуанти – танцювальне взуття, яке використовується в жіночому класичному танці. Пуанти мають твердий носок, танець на пуантах – танець на кінчиках пальців. Рух *grand battement jeté pointé* – великий кидок ногою, коли нога після виконаного кидка не повертається в позицію, а опускається на міцно витягнутий носок, після чого йде наступний енергійний і динамічний великий кидок.

Par terre (пар тер, франц. – від *terre* – земля, підлога) – термін, що означає будь-які *pas*, що виконуються внизу чи на підлозі.

Port de bras (пор-де-бра, франц. – від *port* – носити, *bras* – руки) – систематизовані вправи для рук, за визначеними у класичному танці позиціями (*arrondie* чи *allongé*), нахили та перегинання тулуба з нахилами та розворотами голови.

Pur-le-pied (пур-ле-п'є, франц. – від *pur* – згинати, скорочувати, *le-pied* –гомілковий суглоб) – скорочення витягнутої стопи. За іншими джерелами [13, 31] цей рух називають також *double battement tendu*, який є різновидом *battement tendu simple*. Виконується з опусканням п'ятки в II позицію (іноді в IV позицію), опускання п'ятки може виконуватися один раз, двічі, тричі і більше.

R

Révérence (реверанс, від лат. *reverential* – повага, пошана) – жіночий уклін, складниками якого є *dégagé* та *demi-plié* в IV позицію.

Revoltade (револьтад, франц., від італ. *rivoltare* – перевертати) – стрибок з перенесенням однієї ноги через другу з поворотом у повітрі. Зустрічається в чоловічому танці.

Relevé (релеве, франц. – піднімати, підвищувати) – підняття на півпальці та пальці, а також піднімання ноги на 90° і вище, у будь-яких напрямках і положеннях класичного танцю.

Rond de jambe (рон де жамб, франц. – коло ногою) – круговий рух працюючої ноги *en dehor* і *en dedan*, який має такі різновиди: *rond de jambe par terre* – коло носком ноги по підлозі (*terre* – земля), *rond de jambe en l'air* – коло ногою у повітрі на висоті 45° і 90° (*l'air* – повітря), *grand rond de jambe jeté* – з великим кидком ногою.

S

Souté (соте, франц. – від *sauter* – стрибати) – стрибок на місці з двох ніг на дві у позиціях або на одній нозі.

Simplé (семпль, франц. – простий) – термін, що означає прості рухи у класичному танці.

Sissonne (сісон, франц.) – термін, який не має прямого перекладу, давніше сісолями називали всі стрибки – це змінене слово від *sissonne*, що означає старовинний танець [9,158]. Різновид стрибків, різноманітних за формою, або стрибки, які належать до групи з двох ніг на одну, виконуються на одному місці, з просуванням та з поворотом у повітрі. Основні види: *sissonne simplé*, *sissonne tombée*, *sissonne ouverte*, *sissonne fermee*.

Sissonne simplé (сісон семпль, франц. – простий) – простий стрибок, який виконується на одному місці з V позиції і закінчується чітким переведенням однієї ноги в положення *sur le cou-de-pied* попереду чи позаду. Завершується цей стрибок *pas assemblé* або іншими стрибками, які можуть починатися з положення *sur le cou-de-pied*.

Sissonne tombée (сісон томбе, франц. – від *tomber* – падати) – стрибок виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення

sur le cou-de-pied і, не затримуючись, розкривається в напрямку II або IV позиції в *demi-plié*, друга нога завершує стрибок носком у підлогу.

Sissonne ouverte (сісон увер, франц. – від *ouverte* – відкритий) – стрибок з відкриванням ноги у будь-якому напрямку на 45° – *petit sissonne ouverte* чи 90° – *grand sissonne ouverte*. Виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення *sur le cou-de-pied* чи під коліно прийомом *développé* і, не затримуючись, розкривається. Завершується стрибок *pas assemblé*.

Sissonne fermée (сісон ферме, франц. – від *fermée* – закритий) – стрибок виконується з V позиції з пересуванням у повітрі в будь-якому напрямку, під час стрибка обидві ноги випрямлені в колінах. Завершується стрибок на одну ногу, друга – відведена на 45° чи 90°, не затримуючись закривається в V позицію. Виконується стрибок у малих та великих позах класичного танцю.

Sur le cou-de-pied (сюр ле ку-де-п'є, франц. – на кісточці) – кісточка гомілкового суглоба. Положення витягнутої стопи працюючої ноги на кісточці опорної ноги, які розрізняють – попереду (основне і умовне) і позаду. Це положення є складовою частиною низки рухів, які належать до екзерсису. Крім цього, *sur le cou-de-pied*, як елемент, дуже широко використовується в різноманітних танцювальних рухах.

Т

Temps levé (тан леве, франц. – від *lever* – піднімати) – стрибок на місці у позиціях або на одній нозі, водночас друга нога знаходиться в положенні *sur le cou-de-pied* чи позначає якусь позу. Як правило, *temps levé* повторюється кілька разів.

Temps lié (тан ліє, франц. – від *lier* – пов'язувати, поєднувати) – стандартна комбінація пов'язаних між собою рухів, поз і *port de bras*, в якій за допомогою *pas de dégagé* відпрацьовується координація і суцільність виконавської майстерності. Окрім простої форми *temps lié par terre*, є складні: *temps lié* з перегинанням тулуба, з підніманням ноги на 90°, турами.

Tombé (томбе, франц. – від *tomber* – падати) – перенесення центру ваги з однієї ноги на другу в *demi-plié*, стоячи на місці чи з пересуванням у будь-якому напрямку. Рух виконується: на підлозі, з півпальців, з піднятою ногою на 45° чи 90°, а також у стрибку. *Pas tombée* виконується як самостійний рух, крім того, він є додатковим рухом, який пов'язує між собою інші рухи та стрибки.

Tendu (тандю, франц.) – витягнутий, натягнутий.

Tour (тур, франц. – оберт, поворот) – оберт тіла навколо вертикальної осі на 360°. Тури на підлозі – *pirouette* (пірует), в повітрі – *tour en l'air* (тур ан лер) мають багато різновидів, виконуються *en dehor* і *en dedan*, можуть розпочинатися з II, IV або V позицій, закінчуватися в позиції чи різноманітні пози. Тури поділяються на малі та великі. Малі тури виконуються з ногою у положенні *sur le cou-de-pied* чи під коліном, великі – в позах: *attitude*, *arabesque*, *a la seconde*.

Tour en l'air (тур ан лер, франц. – поворот у повітрі) – виконується, як правило, в чоловічому танці. Є не чим іншим, як *grand changement de pied* в повороті. Виконується також з кількома обертами, закінчується в V позицію чи будь-яку позу класичного танцю.

Tour lent (тур лян, франц. – поворот) – повільний поворот на одній нозі у великих позах: *attitude*, *arabesque*, *a la seconde*, *croisé*, *efface*, *ecartée*. Виконується на всій стопі, на півпальцях, на *demi-plié*.

Tours chainés (тур шене, франц. – оберти) – пов'язані між собою послідовні півповороти з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях чи пальцях, з просуванням убік, вперед чи назад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балет : энцикл. / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. энцикл., 1981. – 623 с., ил.
2. Балет. Уроки : иллюстрированное руководство по официально Б20 балетной программе / пер. с англ. С. Ю. Бардиной. – М. : АСТ, 2004. – 141 с., ил.
3. Базарова Н. Классический танец / Н. Базарова. – Л. : Искусство, 1975. – 194 с.
4. Базарова Н. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – Л. : Искусство, 1983. – 157 с.
5. Барышникова Т. Азбука хореографии / Татьяна Барышникова. – СПб. : Респекс, 1996. – 252 с., ил.
6. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Галина Березова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 256 с.
7. Блок Л. Классический танец: История и современность / Л. Блок. – М. : Искусство, 1987. – 556 с., ил.
8. Ваганова А. Основы классического танца / Агриппина Ваганова. – Л. : Искусство, 1980. – С. 3-17.
9. Вольнский А. Л. Книга ликований. Азбука классического танца / А. Л. Вольнский. – СПб. : Лань; Планета музыки, 2008. – 352 с. : (+ вклейка, 16 с.). – (Мир культуры, истории и философии).
10. Гватерини М. Азбука балета : пер. с ит. / Маринелла Гватерини. – М. : БММ АО, 2001. – 240 с. : ил. (серия “Учимся танцевать”).
11. Головкина С. Уроки классического танца в старших классах / Софья Головкина. – М. : Искусство, 1989. – 160 с., ил.
12. Костровицкая В. 100 уроков классического танца / Вера Костровицкая. – Л. : Искусство, 1981. – 262 с., ил.
13. Костровицкая В. Школа классического танца / В. Костровицкая, А. Писарев. – Л. : Искусство, 1986. – 270 с.

14. Прибылов Г. Н. Методическое пособие по классическому танцу для педагогов-хореографов младших и средних классов / Г. Прибылов. – М. : АО Галерия, 1999. – 63 с.

15. Тарасов Н. Классический танец. Школа мужского исполнительства / Николай Тарасов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Искусство, 1981. – 478 с.

16. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю : підручник / Лариса Юріївна Цветкова. – 2-ге вид. – К. : Альтерпрес, 2007. – 324 с. : іл.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Основні поняття та визначення класичного танцю	5
Терміни класичного танцю французькою мовою.....	10
Література.....	25